

فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای، سال ۶، شماره پیاپی ۲۳، پاییز ۱۳۹۵

شاپای چاپی: ۶۷۳۵-۲۲۵۱ - شاپای الکترونیکی: ۷۰۵۱-۲۴۲۳

<http://jzpm.miau.ac.ir>

تحلیل اثرگذاری جاذبه‌های گردشگری استان لرستان و اولویت‌بندی آنها در راستای سرمایه‌گذاری و توسعه منطقه‌ای

جمشید عینالی: استادیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه زنجان، زنجان، ایران

احمد رومیانی^۱: دانشجوی دکتری جغرافیا و آمایش کیفیت محیطی مناطق روستایی، دانشگاه فردوسی، مشهد، ایران

زهرا اسکندری شهرکی: کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه زنجان، زنجان، ایران

پذیرش: ۱۳۹۴/۵/۲۰

صص ۷۴-۵۹

دریافت: ۱۳۹۳/۱۱/۲۰

چکیده

در چند دهه اخیر فرایند توسعه منطقه‌ای مورد توجه بسیاری از جامعه‌شناسان و برنامه‌ریزی قرار گرفته است. لذا آنها به دنبال کاهش چالش‌های توسعه منطقه‌ای و تنوع بخشی به فعالیت‌های اقتصادی، اجتماعی- فرهنگی و زیست محیطی در مناطق مختلف می‌باشند. هدف از این پژوهش بررسی اثرات گردشگری و اولویت‌بندی مناطق گردشگری مصوب در سطح استان لرستان به منظور معرفی به سرمایه‌گذاران است تا بتواند زمینه مناسبی برای تحرک بخشی به اقتصاد منطقه و برنامه‌ریزی بهتر برای توسعه مبتنی بر گردشگری در سطح استان را ارائه کند. نوع تحقیق کاربردی، روش مورد استفاده تحقیق توصیفی- تحلیلی و برای گردآوری اطلاعات از روش‌های کتابخانه‌ای و میدانی استفاده شده است. جامع آماری تحقیق شامل دو سازمان صنایع دستی گردشگری و استانداری که مجموعاً ۵۸ نفر محاسبه شده است و به صورت تمام شماری مورد بررسی قرار گرفته‌اند، که از این مجموعه ۳۵ نفر حاضر به پاسخ‌گویی شدند و جامع آماری این تحقیق را تشکیل می‌دهند. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آماره توصیفی (میانگین، انحراف معیار و واریانس) و اسنباطی (t تک نمونه‌ای، همبستگی و تحلیل واریانس) به تحلیل اثرات گردشگری و تکنیک تشابه به راه‌حل ایده‌آل ($TOPSIS$) اقدام به تعیین اولویت هر یک از مناطق مصوب سازمان میراث فرهنگی در استان شده است. یافته‌های آزمون t تک نمونه‌ای نشان داد، میانگین مورد نظر برای تمامی ابعاد به جزء شاخص‌های سرمایه‌گذاری و مشارکت، بالاتر از شرایط مطلوب (۳) ارزیابی شده است و تفاوت معناداری آن نیز برای همه شاخص‌ها کاملاً معنادار است. همچنین نتایج حاصل از ضریب همبستگی پیرسون نشان داد که رابطه مشاهده شده بین شاخص گردشگری و توسعه منطقه‌ای، رابطه همبستگی مثبت و معناداری وجود دارد. بنابراین میزان معناداری این تأثیرات در سطح ۰/۹۵ درصد قابل تبیین است. نتایج آزمون تحلیل مسیر نشان داد که بیشترین اثر کلی مربوط به ابعاد اقتصادی با میزان (۰/۵۲۹) بوده است. و بعد زیست محیطی با میزان (۰/۲۸۷) دارای کمترین اثر کلی در توسعه منطقه مورد مطالعه بوده است. همچنین نتیجه مدل تاپسیس نشان دهنده تفاوت زیاد در سطح برخورداری مناطق نمونه پیشنهادی است، به طوری که مناطق نمونه مورزرین و قلعه فلک‌الافلاک به ترتیب با ضریب ۰/۶۹ و ۰/۶۴ برخورداری و کمترین و کمترین و کمترین و کمترین به ترتیب با ضریب ۰/۰۳ و ۰/۰۴ به عنوان کم برخورداری‌ترین گزینه‌ها در بین مناطق نمونه گردشگری استان لرستان بوده‌اند.

واژه‌های کلیدی: مناطق نمونه گردشگری، توسعه منطقه‌ای، سرمایه‌گذاری، استان لرستان.

^۱ نویسنده مسئول، aromyani@gmail.com، ۰۹۱۲۴۲۲۵۴۱۹

بیان مسأله:

با وجود قرن‌های زیادی که از قدمت کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه می‌گذرد ولی هنوز با چالش‌های زیادی روبه‌رو هستند و به علت انواع دوگانگی‌های نامطلوب بین مناطق و دلایل متعددی در مسیر توسعه یافتگی آنها با مشکلات زیادی مواجه هستند (Sourkh Kamal, 2008:1-2) و علمای توسعه این شکاف عظیم درآمدی بین طبقات پایین و بالای جامعه در کشورهای در حال توسعه را نه تنها به عنوان یک مزیت اقتصادی نمی‌دانند، بلکه آن را مانعی بر سر راه رشد و توسعه‌ی اقتصادی ذکر می‌کنند (Rozebahan, 1999:137). این نابرابری‌های منطقه‌ای، حاصل و برآیند عدم تعادل در ابعاد منطقه-ای (بین فضاهایی حاشیه‌ی و قطب‌های توسعه)، اقتصادی (بین بخشی سنتی و نوین اقتصادی و بین تولید و مصرف) و بخشی (بین بخش کشاورزی و صنعت و ...) است (QaedRhmti and Mostofi Almmalki, 2013:71-76) و تا زمانی که این نابرابری‌های منطقه‌ای وجود دارد، برنامه‌ریزی منطقه‌ای نیز اجتناب‌ناپذیر است (Ziari, 2006:19). بنابراین بررسی و شناخت نواحی منطقه‌ای و تحلیل قابلیت‌ها و تنگناهای آنها در فرایند برنامه‌ریزی توسعه‌ی منطقه‌ای اهمیت بسزایی دارد و امروزه آگاهی از این امکانات و تنگناها، نوعی ضرورت جهت ارائه‌ی طرح‌ها و برنامه‌های توسعه محسوب می‌شود.

از مهم‌ترین راهبردهایی که اخیراً در اغلب کشورهای جهان مورد توجه قرار گرفته و حتی در برخی از این کشورها به اجرا درآمده و نتایج مثبتی در کاستن از چالش‌های توسعه منطقه‌ای به همراه داشته است، توجه به رویکرد گردشگری است (Lee and Chang, 2008:192-180) از این رو سیاستگذاران و برنامه‌ریزان توسعه در تلاش‌اند تا با مهیاسازی و ارزشمند نمودن جاذبه‌های گردشگری در مناطق دارای این گونه پتانسیل‌ها، فرصت بهره‌مندی از ابعاد مثبت این صنعت را فراهم سازند (Rosentraub et al, 2009:759-770). بنابراین صنعت گردشگری به عنوان یک یک فعالیت تولیدی و مکمل نقش به سزایی در بازتوزیع درآمد و اشتغال در فرآیند توسعه محلی ایفا می‌کند (De la Torre et al, 2012:162). از این جهت گردشگری و فعالیت‌های مرتبط با آن در چهارچوب طرح‌های آمیختگی اعم از ملی، منطقه‌ای و محلی به عنوان یکی از ابزارها و مؤلفه‌های مهم توسعه و محرومیت‌زدایی به شمار می‌رود. و آن را فعالیتی ارزآور، درآمدزا و متعادل کننده معرفی می‌کند، که موجب توسعه اقتصادی و اجتماعی در سطح منطقه‌ای شده و توزیع عادلانه درآمد و افزایش سطح اشتغال را به دنبال داشته است (Shakoie, 1376:12). لذا امروزه در بیشتر کشورهای دنیا این صنعت را به عنوان یکی از اولویت‌های توسعه اقتصادی- اجتماعی غیرکشاورزی دولت‌ها در مقیاس متعددی مطرح کرده‌اند که با توجه گستردگی فعالیت‌های متعددی با این صنعت از قبیل ساختمان، تجارت، فراهم‌سازی امکانات محلی، حمل و نقل، ارتباطات، کشاورزی و نظایر آن زمینه مناسبی را برای سرمایه‌گذاری دولتی و غیر دولتی فراهم می‌سازد (Zamora, 2011:116)، و توانسته است نقش عمده‌ای در توانمند سازی مردم و تنوع بخشی به فعالیت‌های اقتصاد و ایجاد فرصت‌های اشتغال برای مردم محلی در ارتباط با سایر بخش‌های اقتصادی ایفا کند (Sharifzadeh, 2008:52). به طوری که بیش از هر صنعت دیگری حرکت سرمایه و انتقال پول و منابع مالی را در مقیاس‌های محلی، منطقه‌ای، ملی و بین‌المللی سبب می‌شود (Tavallaei, 1385:15). منطقه مورد مطالعه این تحقیق در برگیرنده محدوده جغرافیایی استان لرستان در جنوب غربی ایران است که به لحاظ موقعیت جغرافیایی و تاریخی و قدمت تمدنی پر بار، دارای جاذبه‌های متعدد گردشگری تاریخی، طبیعی و فرهنگی است که در صورت برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری مناسب می‌تواند جایگاه مناسبی در اقتصاد ملی ایفا کند. با توجه به اهمیت موضوع، هدف این پژوهش بررسی اثرات و اولویت‌بندی جاذبه‌های گردشگری در محدوده مورد مطالعه می‌باشد. بنابراین بر این اساس، این پژوهش به دنبال پاسخ-گویی به این سؤالات می‌باشد؛ ۱- اثرات جاذبه‌های گردشگری تا چه اندازه توانسته است در توسعه منطقه‌ای مورد مطالعه مؤثر واقع شود؛ ۲- کدام مناطق به لحاظ جاذبه‌های گردشگری دارای شرایط بهتری برای سرمایه‌گذاری است؟

پیشینه نظری تحقیق:

گردشگری به عنوان یکی از بزرگ‌ترین و متنوع‌ترین صنعت در جهان معرفی شده است و بسیاری از کشورها این صنعت پویا را به عنوان منبع اصلی درآمد، اشتغال، رشد بخش خصوصی و توسعه زیرساخت‌ها می‌دانند (Rodriguez et al,

(2011:306-321). این صنعت نتایج و دستاوردهای عمده‌ای در بر دارد، به طوری که از یک سو، می‌توان به جنبه‌های اشتغال‌زایی و تأثیر آن بر کارکردهای توسعه‌ای منطقه‌ای (De la Torre et al, 2012:162)، افزایش تنوع درآمدها و کاهش نابرابری‌ها در اقتصاد منطقه یک کشور منجر شود (Ciolac et al, 2011:4)، و از سوی دیگر، می‌تواند رهیافتی برای توسعه اقتصادی در قلمرو ملی و منطقه‌ای باشد و در کشورهای در حال توسعه، فرصتی برای صادرات و کسب درآمد خارجی و کاستن از چالش‌های اقتصادی پیش روی آنها مطرح شود (Szymańska, 2013:65). لذا «لوپس‌ترنر» آن را امیدبخش‌ترین و پیچیده‌ترین صنعتی می‌داند که جهان سوم با آن روبروست و معتقد است گردشگری بیشترین قابلیت را برای جانشینی دیگر صنایع درآمدزا دارد (Blancas et al, 2010:482-4). دیمیتارو وسکی و همکاران (۲۰۱۲) اظهار می‌کند که گردشگری به عنوان ابزاری برای توسعه در سطح محلی و منطقه‌ای مطرح می‌شود (Dimitrovski et al, 2012). همچنین سازمان جهانی گردشگری (2013)، اظهار می‌کند که کشوری مثل ترکیه در میان شش کشور برتر از نظر توریستی و در میان دوازده کشور برتر از نظر درآمدزایی شناخته شده است که این نشان می‌دهد که اهمیت گردشگری به یک بخش مهم در این کشور تبدیل شده است و در سیاست‌های دولت و برنامه‌های استراتژیک بخش ویژه را به خود اختصاص داده است (UNWTO, 2013). مطالعه فیگوئردو و راسچی نشان می‌دهد که توسعه گردشگری روستایی و سرمایه‌گذاری در فعالیت‌های مرتبط با آن با توجه به ویژگی چند کارکردی آن، ارتقای شبکه‌ها و ارتباطات محلی با سایر فعالیت‌های روستایی از قبیل کشاورزی، اوقات فراغت، صنایع بومی و دستی و نظایر آن، راه‌حل مناسبی برای خروج مناطق روستایی کشورهای اروپایی از اثرات بحران اقتصادی می‌باشد (Figueiredo and Raschi, 2013:1). از دیدگاه مازامدر و همکاران، گردشگری بلافاصله پس از جنگ جهانی دوم در کشورهای توسعه یافته، به عنوان یک صنعت جایگزین برای درآمد های ارز خارجی در نظر گرفته شد و در کشورهای در حال توسعه به عنوان ابزاری برای توسعه اقتصادی مطرح شد (Mazumder et al, 2013:61). از این‌رو، کشورهای مختلف در تلاشند تا با مهیاسازی و ارزشمند نمودن جاذبه‌های گردشگری در مناطق دارای پتانسیل، فرصت بهره‌مندی از ابعاد مثبت این صنعت را در بین مناطق مختلف کشور فراهم سازند (Rosentraub et al, 2009:759-770). با توجه موارد مطرح در بالا می‌توان اثرات گردشگری منطقه‌ای را به طور خلاصه به شرح جدول شماره ۱ مورد توجه قرار داد.

جدول ۱- اثرات مثبت و منفی فعالیت های گردشگری در مناطق دارای جاذبه های گردشگری

اثرات	مثبت	منفی	محقق
اقتصادی	<ul style="list-style-type: none"> ✓ افزایش کالا و خدمات تولید شده در خانه های محلی ✓ به دست آوردن درآمد اضافی از تفریحات گردشگری ✓ افزایش اشتغال نیروی کار محلی ✓ تقویت بازار محلی و افزایش مصرف تولیدات محلی - ناحیه - ای ✓ جریان سرمایه و پول از مراکز شهری به سمت حومه ها و مناطق روستایی برای پشتیبانی از اقتصاد محلی ✓ ایجاد فرصت ها برای کارآفرینان جامعه ✓ انتقال درآمد از حوزه پس انداز به حوزه سرمایه گذاری 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ افزایش قیمت مواد غذایی در فصول حضور گردشگران ✓ تعارض بین عرضه و تقاضای زمین و بی عدالتی ✓ تغییرات در شیوه زندگی مردم محلی ✓ هزینه های تفریحی بالاتر برای ارائه و حفظ فعالیت های تفریحی ✓ فصلی بودن فرصت های شغلی ایجاد شده ✓ بوسه صنعت گردشگری 	<p><i>Sebele, 2010:136; Ciolac et al, 2011:4; Zeng & Ryan, 2012:239</i></p>
زیست محیطی	<ul style="list-style-type: none"> ✓ بهبود کیفیت محیط زیست و توسعه زیرساخت های زیربنایی ✓ فرهنگ زیست محیطی در راستای حفاظت از محیط زیست و بهسازی ✓ استفاده از آب های معدنی و درمانی، تفریحی، جنگل ها ✓ آگاهی روبه رشد بر روی محیط زیست و عناصر آن ✓ حمایت مالی بیشتر برای محیط زیست 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ تغییر چشم اندازها و تغییرات گسترده کاربری ها ✓ ایجاد دوگانگی در محیط زیست ساخته ✓ شکار و صید حیوانات و انقراض آنها ✓ تخریب محیط و آلودگی منابع آب و خاک ✓ صدمه زدن به جاذبه ها بر اثر افزایش گردشگران 	<p><i>Szymańska, 2013:65; Boakye, 2012:327</i></p>
قوانین	<ul style="list-style-type: none"> ✓ اجرای قانون در مناطق دارای جاذبه های جهانگردی ✓ جبران خسارت/ کمک به کشاورزان برای نوسازی، تعمیر و نگهداری، حفاظت فعالیت 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ مسئولیت کشاورزان برای خدمات خود ✓ ضعف قوانین و ایجاد ناهنجاری های اجتماعی 	<p><i>Ciolac et al, 2011:4; Manhas, 2014</i></p>
اجتماعی	<ul style="list-style-type: none"> ✓ گسترش تبادلات فرهنگی بین گردشگران و افراد بومی ✓ ایجاد تغییرات در ذهنیت مردم و انگاره های سنتی ✓ افزایش تعامل شهر و روستا ✓ وجود "پناه گاه امن" برای ساکنان در شهرها ✓ ایجاد تحول، نوسازی و معرفی فرهنگ محلی ✓ ارتقا شاخص کیفیت زندگی مانند: افزایش خدمات رفاهی، تغییر کیفیت زندگی ✓ ارتقا سطح فرهنگ و بینش اجتماعی و آشنا شدن با تاریخ و تمدن 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ نگرش متفاوت از گردشگران و مردم محلی ✓ ظهور برخی از استرس ها برای کشاورزان به علت تراکم منطقه ✓ تغییرات در شیوه زندگی ✓ پیدایش از فعالیت های فصلی ✓ امکان افزایش جرم و جنایت ✓ تهاجم فرهنگی و تخریب مبانی اعتقادی و ارزشی ✓ امکان بروز رفتارهای غصب آلود مردم نسبت به گردشگران 	<p><i>Zeng & Ryan, 2012:239; Kauppila et al, 2012</i></p>
کابردی	<ul style="list-style-type: none"> ✓ بازسازی مسکن و بهبود شخصیت بصری سکونتگاه ها ✓ ساماندهی و بهبود معابر و رعایت حریم رودخانه و گذرگاه ها ✓ بهسازی معابر، توسعه زیرساخت های ارتباطی جاده ای ✓ توسعه ساخت ویلاها در دامنه ها و حاشیه روستا ✓ بهبود استانداردهای مسکن 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ شهرنشینی تدریجی در مناطق روستایی ✓ گسترش بدون برنامه گردشگری ✓ رقابت برای اشغال اراضی ✓ تشدید تغییرات کاربری 	<p><i>Zeng & Ryan, 2012; Horakova, 2010</i></p>
ساز	<ul style="list-style-type: none"> ✓ وجود برنامه های آموزشی و مدیریتی ✓ توجه به اهمیت مناطق دارای جاذبه های گردشگری ✓ گسترش تبلیغات از طریق رسانه و غیره برای جذب گردشگران 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ گسترش بدون برنامه گردشگری ✓ احتمال از دست دادن کنترل بر روستایی ✓ پدیده گردشگری 	<p><i>szymańska, 2013:65; Sariisik et al, 2011:1014-1025</i></p>

منبع: نگارندگان ۱۳۹۳ با استفاده از منابع در دسترس

فایسا و همکاران (۲۰۰۷) در تحقیق خود با عنوان "تأثیر گردشگری بر رشد و توسعه اقتصادی در آفریقا" به این نتیجه رسیدند که صنعت گردشگری سهم قابل توجهی در سطح تولید ناخالص داخلی و رشد اقتصادی کشورهای جنوب صحرائی آفریقا به دنبال داشته است (Fayissa et al, 2007). عینالی و همکاران، در مقاله‌ی با عنوان "اولویت‌بندی مناطق نمونه گردشگری استان زنجان در راستای توسعه منطقه‌ای" به این نتیجه رسیدند که مناطق نمونه گردشگری گنبد سلطانیه و غارکته‌خور به ترتیب دارای بالاترین و سد تهم نیز پایین‌ترین سطوح برخورداری از معیارهای مورد نظر بوده‌اند (Einali et al, 2008). رکن الدین افتخاری و همکاران، در مقاله‌ی با عنوان "نقش مناطق نمونه گردشگری در توسعه مناطق عشایری (مطالعه موردی: منطقه نمونه گردشگری الوند همدان)" به این نتیجه رسیدند که مجتمع تفریحی توریستی گنج‌نامه با وجود آثار مثبت، در بیشتر زمین‌ها دارای تأثیرات منفی در مناطق می‌باشد (Eftekhari et al, 2011). رحیمی و رنجبر، در مقاله‌ی با عنوان "ارزیابی و اولویت‌بندی جاذبه‌های اکوتوریسم (روستاهای هدف گردشگری استان چهارمحال و بختیاری)" به این نتیجه رسیدند که روستاهای ده چشمه، هوره و آتشگاه به ترتیب از شرایط بهتری به منظور سرمایه‌گذاری برخوردار هستند و به ترتیب اولویت ۱ تا ۳ را به خود اختصاص داده و سایر روستاها در اولویت‌های بعدی قرار دارند که در این میان روستایی دزک اولویت آخر (اولویت ۱۲) را به خود اختصاص داده است (Rahimi and Ranjbar, 2012). نوری و همکاران، در مقاله‌ی با عنوان "اولویت‌بندی قطب‌های گردشگری استان کرمانشاه بر اساس پتانسیل مناطق نمونه‌ی گردشگری با استفاده از روش تصمیم‌گیری چند معیاره تاپسیس" به این نتیجه رسیدند که مناطق نمونه‌ی گردشگری تحت پوشش قطب کرمانشاه با میزان ۰/۹۴۴۸ نسبت به دیگر مناطق در سطح بسیار خوب، مناطق نمونه‌ی قطب اورامانات با امتیاز ۰/۴۲۹۸ در رتبه‌ی دوم و در سطح متوسط و سایر مناطق در سطوح بعدی ارزیابی شده‌اند. نتایج پژوهش از یک سو سهم مهمی در تصمیم‌گیری‌های مدیریتی دارد و از سوی دیگر، به سرمایه‌گذاران برای سرمایه‌گذاری و به گردشگران در انتخاب مقاصد گردشگری کمک خواهد کرد (Nouri et al, 2012). همچنین عمده‌ترین پیامدهای منفی مربوط به آثار محیطی بود. از این رو، با توجه به اهمیت موضوع و دیدگاه‌های مطرح شده در تحقیق می‌توان گفت، سیاست‌های توسعه گردشگری بایستی تاکید خود را بر روی حفاظت از منابع طبیعی، اجتماعی و فرهنگی، حمایت از فعالیت و ظرفیت محلی در راستای تأمین نیازهای گردشگران و ساکنان در موقعیت‌های حال و آینده قرار دهد (Miller et al, 2010:645-627). لذا نیازمند چارچوب عملیاتی و استراتژیکی برای پیشبرد اهداف توسعه در سطح محلی است (Tanguay et al, 2010:407-418).

مواد و روش تحقیق:

تحقیق حاضر از نوع کاربردی و مبتنی بر روش توصیفی-تحلیلی است. برای گردآوری داده‌ها و اطلاعات مورد نیاز، از روش‌های میدانی با تأکید بر مشاهده و بازدید از منطقه و جاذبه‌های گردشگری و تکمیل پرسشنامه در مورد بهره‌مندی آنها از خدمات و زیرساخت‌ها استفاده شده است. برای بررسی تحلیل اثرات جاذبه‌های گردشگری و اولویت‌بندی جاذبه‌ها اقدام به تهیه دو پرسشنامه گردید است، به طوری که برای پرسشنامه اولویت‌بندی منطقه نمونه گردشگری ۱۴ فاکتور به صورت کلی در نظر گرفته شده است به این ترتیب که ابتدا اطلاعات و آمار مورد نیاز در ارتباط با زیرساخت‌های مربوط به گردشگری در سطح استان جمع‌آوری گردیده است. سپس از طریق مدل *TOPSIS* به رتبه‌بندی جاذبه‌های گردشگری استان و تعیین ضریب اهمیت هر یک از شاخص‌ها پرداخته شده است. همچنین برای اولویت‌بندی شاخص‌های پیشنهادی در منطقه مورد مطالعه و برای تعیین وزن هر یک از معیارها در ابتدا پرسشنامه‌ای تدوین شد و از ۱۴ نفر از مدیران و کارشناسان سازمان میراث فرهنگی درباره اهمیت شاخص‌ها نظرخواهی شده است و در نهایت میزان اهمیت آنها در قالب وزن متغیرها مشخص گردید. به طوری که برای مشخص کردن وزن، از تابع توان رتبه‌ای برای تعیین وزن شاخص‌ها استفاده شده است. (جدول شماره ۸).

$$(n - r_i + 1)^2$$

تابع توان رتبه‌ای

جدول ۲- شاخص های بکار گرفته شده برای اولویت منطقه نمونه گردشگری

فاصله از نزدیکترین شهر	فاصله از مرکز استان	تنوع جاذبه ها	ماههای گردشگری	بازارهای اصلی هدف	مهمترین جاذبه گردشگری نزدیک منطقه	تجهیزات ورزشی- تفریحی در منطقه	تسهیلات خدماتی در نزدیکترین شهر	تسهیلات اقامتی - پذیرایی در خود منطقه	تاسیسات اقامتی - پذیرایی در نزدیکترین شهر	زیربناهای اولیه منطقه	تنوع و کیفیت منابع تامین آب	تنوع پوشش گیاهی منطقه	وضعیت توپوگرافی منطقه	موقعیت اقلیمی منطقه	کیفیت راه	وضعیت دسترسی	منطقه نمونه گردشگری
۹	۱۴	۱	۲	۱	۲	۱	۴	۰	۶	۲	۲	۲	۱	۲	۲	۲	مخمل کوه
۵۴	۱۲۹	۱	۳	۱	۲	۱	۵	۱	۵	۲	۲	۲	۳	۲	۳	۲	شوراب
۵۵	۱۵۸	۳	۱۲	۳	۳	۳	۳	۳	۳	۳	۳	۲	۱	۲	۴	۳	الیگودرز
۱	۱	۵	۶	۵	۵	۶	۶	۴	۶	۳	۴	۳	۳	۳	۴	۳	فلک الافلاک
۳۴	۳۹	۱	۲	۱	۱	۱	۳	۱	۵	۲	۱	۲	۳	۲	۲	۲	ونایی
۸۸	۱۱۵	۱	۶	۱	۱	۲	۳	۰	۲	۱	۱	۲	۱	۱	۳	۲	مورزرین
۳۰	۴۶	۲	۶	۲	۲	۱	۳	۰	۳	۱	۱	۳	۱	۱	۳	۲	کهرکوه
۱۵	۱۰۳	۱	۶	۱	۱	۱	۴	۱	۱	۱	۱	۲	۱	۱	۳	۲	ملمیجان
۱۷	۱۱۲	۱	۳	۱	۱	۱	۴	۱	۴	۱	۱	۲	۱	۱	۳	۲	دهکرد
۲۲	۱۲۳	۱	۳	۱	۲	۱	۴	۱	۴	۱	۱	۲	۱	۱	۳	۳	کوشکی
۲۸	۱۲۱	۱	۳	۱	۲	۱	۴	۱	۴	۱	۱	۲	۱	۱	۳	۳	آغبلاغ
۱۱	۱۱	۱	۳	۲	۲	۲	۶	۲	۶	۱	۱	۲	۱	۱	۳	۳	کمالوند
۱۴	۱۱۴	۱	۳	۱	۱	۱	۴	۰	۴	۱	۱	۳	۱	۱	۳	۲	کلدر
۱۴	۴۴	۱	۳	۱	۲	۱	۲	۰	۰	۱	۱	۳	۱	۱	۳	۳	گل زرد
۰/۰۶	۰/۰۵	۰/۰۶	۰/۰۶	۰/۰۷	۰/۰۵	۰/۰۳۵	۰/۰۵۵	۰/۰۹	۰/۰۶	۰/۰۷۵	۰/۰۴۵	۰/۰۳	۰/۰۴	۰/۰۵	۰/۰۷	۰/۱	وزن متغیرها

منبع: سازمان میراث فرهنگی و صنایع دستی استان، ۱۳۹۳.

همچنین به منظور دستیابی به نتایج مطلوب و ارزیابی اثرات جاذبه های گردشگری در محدوده مورد مطالعه، برای متغیرهای مستقل، ۴ بعد (اقتصادی، اجتماعی، کالبدی و زیست محیطی) با ۴۶ متغیر و برای متغیر وابسته (توسعه منطقه ای)، ۳ شاخص (اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی) به شرح جدول (۳) اقدام به تهیه و تدوین با طیف لیکرت گردید است. جهت ارزیابی پایایی داده ها از آزمون آلفای کرونباخ استفاده شد، که برای شاخص های گردشگری ضریب $0/78$ و برای توسعه منطقه ای ضریب $0/74$ بدست آمد، که نشان از رضایت بخش بودن داده ها برای انجام تحقیق می باشد. جامع آماری این تحقیق شامل دو سازمان صنایع دستی گردشگری و استانداری در محدوده مورد مطالعه بوده اند که در مجموع ۵۸ نفر برآورد شده است که به صورت تمام شماری مورد بررسی قرار گرفته اند و از این مجموعه ۳۵ نفر حاضر به پاسخ گویی شد که جامع آماری تحقیق را تشکیل می دهند. برای تجزیه و تحلیل داده ها از یک سو، از آمار توصیفی و استنباطی (آزمون t تک نمونه ای، همبستگی پیرسون و تحلیل مسیر) در نرم افزار SPSS استفاده شده است. از سوی دیگر، برا اولویت بندی جاذبه ها از مدل تشابه به راه حل ایده آل^۱ بهره گرفته شده است.

۱ - Technique for Order Preference by Similarity to Ideal Solution (TOPSIS)

جدول ۳- ابعاد و شاخص‌های ارزیابی اثرات گردشگری و توسعه منطقه‌ای

نوع متغیر	ابعاد	شاخص‌ها	متغیر
اثرات و توسعه گردشگری (مستقل)	اقتصادی	اشتغال‌زایی	اشتغال در فعالیت‌های غیر کشاورزی، توسعه فعالیت‌های کارآفرینی، ایجاد اشتغال در زمینه خدمات
		درآمدزایی	تنوع‌بخشی به منابع درآمدی خانوار و افزایش میزان آن، افزایش قیمت زمین در بافت مسکونی در روستاها و شهرها، افزایش قیمت کالاها، ضروری و مصرفی در زمان حضور گردشگران
		سرمایه‌گذاری	سرمایه‌گذاری در روستا، فرصت‌های پس‌انداز خانوارها، سرمایه‌گذاری در مشاغل سنتی. سرمایه‌گذاری‌های غیر دولتی در جاذبه‌ها
	اجتماعی - فرهنگی	مشارکت و همکاری	رعایت آداب و رسوم محلی، همکاری در مدیریت امور جاذبه‌ها، مشارکت در تامین هزینه‌های عمومی، همیاری در تامین هزینه‌های خدمات، میزان همدلی در میان اهالی مردم با گردشگر
		امنیت	احساس امنیت در جاذبه‌ها، میزان جرائم و ناهنجاری‌ها در جاذبه‌ها، رواج فرهنگ مصرفی در منطقه، میزان تغییر در ارزش‌های مردم محلی ناشی از حضور گردشگران. آلودگی‌های رفتاری متعارض با هنجارهای جامعه، رفتارهای غصب آلود مردم نسبت به گردشگران
		مهاجرت	کاهش مهاجرت ساکنین بویژه جوانان، مهاجرپذیر منطقه، افزایش جمعیت سالمندان و بازنشستگان، جذب سرمایه‌های مهاجران و کارآفرینان ساکن در شهر با منشاء روستایی، درون کوچی و بازگشت مهاجران سال‌های قبل
	کالبدی	بهبود استاندارد ساخت‌وساز	بهبود استانداردهای مسکن، تغییرات صورت گرفته در بافت کالبدی روستاها و شهرها، مصالح مورد استفاده در ساخت و سازها، نظارت و کنترل بر ساخت و سازها، استفاده از دانش‌های جدید در ساخت ساز
		ساماندهی و بهبود معابر	ساماندهی و بهبود معابر و رعایت حریم رودخانه و گذرگاه‌ها، جدول‌گذاری و شن‌ریزی کردن معابر، توسعه زیرساخت‌های ارتباطی جاده‌ای، مشارکت در بهسازی زیرساخت‌های دارای جاذبه‌ها
		تغییرات کاربری	تغییرات کاربری در مزارع و باغات، ساخت و ساز بدون برنامه، تخلیه نخاله‌های ساختمانی، تغییرات کاربری‌ها در دامنه‌ها و مراتع محدوده بافت روستا دارای جاذبه
		آلودگی محیط	آلودگی منابع آب، همکاری در تامین هزینه‌های جمع‌آوری زباله، بهبود روش‌های دفع زباله، میزان دسترسی به خدمات بهداشتی، جمع‌آوری و دفع آب‌های سطحی، رعایت پاکیزگی محیط
زیست محیطی	تخریب محیط	تخریب زیبایی‌های طبیعی، تخریب مراتع و زیست‌گاه‌های حیات وحش، کاهش تنوع پوشش گیاهی، تخریب پوشش‌های گیاهی بدلیل خاکبرداری و ساختمان‌سازی در دامنه‌ها	
	اقتصادی	افزایش میزان محصولات تولیدی و خدماتی، افزایش تنوع منابع درآمدی، افزایش پس‌انداز درآمد، کاهش بیکاری در طول سال، افزایش ثبات درآمد، افزایش مشاغل غیرکشاورزی، منابع درآمدی، کافی بودن درآمد نسبت به جمعیت خانوار و ... تنوع شغلی، رضایت از شغل، درآمد سرانه	
	اجتماعی	افزایش فضاهای آموزشی و تفریحی، افزایش امید به زندگی، افزایش بهداشت و درمان، میزان مهاجرت، امنیت اجتماعی، همکاری با مسئولین محلی، مشارکت در امور عمومی	
توسعه منطقه‌ای (وابسته)	زیست محیطی و کالبدی	دسترسی به زمین مسکونی جهت ساخت و ساز، ساخت اماکن عمومی، وضع معابر، روشنایی معابر، کیفیت مصالح، کیفیت معابر، پاکیزگی محیط و منظر منطقه، عرض معابر، آگاه نمودن مردم نسبت به جاذبه‌ها و طبیعت،	

Resources: Jomepoor and Ahmadi, (2012); Roumiani, (2013); Anabestani, (2009); Amar and Brenjkar, (2009); Kastenholz et al, 2011:1; Tanguay et al, 2010:407-418

استان لرستان یکی از استان‌های غربی ایران است. این استان ۲۸۳۰۸ کیلومتر مربع مساحت دارد و جمعیت آن در سرشماری سال ۱۳۹۰ بالغ بر ۱۷۵۴۲۴۳ نفر گزارش شده است و یکی از استان‌های پرجمعیت ایران به شمار می‌رود. خرم‌آباد مرکز استان و بروجرد دومین شهر بزرگ آن است. لرستان سرزمینی کوهستانی است و غیر از چند دشت محدود، سراسر آن را کوه‌های زاگرس پوشانده است. اشترانکوه با ۴۰۵۰ متر ارتفاع بلندترین نقطه استان و پست‌ترین نقطه آن در جنوبی‌ترین ناحیه استان واقع شده و حدود ۵۰۰ متر از سطح دریا ارتفاع دارد. بر اساس یافته‌های باستان‌شناسی این منطقه یکی از نخستین

سکونتگاه های قدیمی بشر است و مفرغ لرستان از شهرت باستان شناسی زیادی برخوردار است. این استان از ۹ شهرستان، ۲۷ بخش، ۲۵ شهر، ۸۴ دهستان و ۲۸۶۱ آبادی تشکیل شده است.

یافته های تحقیق:

ویژگی های توصیفی: یافته های توصیفی این تحقیق نشان می دهد که از مجموع ۳۵ نفر پاسخگو، ۷۸/۱ درصد مرد و ۲۱/۱ درصد زن را تشکیل می دهد که بررسی وضعیت سن آنها مبین این است که بیشترین آنها (۴۰/۴ درصد) در گروه سنی ۳۵-۴۵ سال قرار دارد. از لحاظ وضعیت تحصیلات ۳۸/۵ درصد کارشناس ارشد ۶۱/۵ درصد پاسخگویان دارای فوق دیپلم و کارشناسی بوده اند. همچنین وضعیت شغلی پاسخگویان بیانگر آنست که اکثرا دارای کار اداری بوده اند و از لحاظ تعداد خانواده، ۱۱/۵ درصد بین دو نفر، ۴۰/۴ درصد بین ۵-۲ نفر و ۴۷/۱ درصد بیش از ۵ نفر و بالاتر را شامل بوده اند.

وضعیت توسعه گردشگری و توسعه منطقه ای از دیدگاه کارشناسان:

بررسی ارزیابی دیدگاه پاسخگویان در ارتباط با هر یک از ابعاد چهارگانه یعنی (شاخص های مستقل) نتایج بدست آمده بیانگر آن است که در تمامی ابعاد میانگین ها بالاتر از حد مطلوبیت مورد نظر ارزیابی شده است ولی در شاخص های سرمایه گذاری و مشارکت و همکاری پایین تر از حد مطلوبیت مورد نظر بوده است. بنابراین، شاخص تخریب محیطی، ساماندهی و بهبود و آلودگی محیطی هر کدام با میزان ۳/۵۱، ۳/۵۰ و ۳/۵۰ بیشترین میانگین بین شاخص های به کار گرفته شده را نشان می دهد. (جدول شماره ۴).

جدول ۴- میانگین، انحراف معیار و واریانس (متغیر مستقل)

ابعاد	شاخص ها	میانگین	انحراف معیار	واریانس
اقتصادی	اشتغال زایی	۳/۳۳	۰/۸۲۸	۰/۶۸۲
	درآمدزایی	۳/۳۳	۰/۷۲۸	۰/۸۳۱
	سرمایه گذاری	۲/۵۰	۰/۷۲۶	۰/۵۲۸
اجتماعی- فرهنگی	مشارکت و همکاری	۲/۸۰	۰/۷۳۱	۰/۵۳۵
	امنیت	۳/۱۶	۰/۵۱۵	۰/۲۶۶
	مهاجرت	۳/۲۰	۰/۵۵۸	۰/۳۱۲
کالبدی	بهبود استاندارد ساخت و ساز	۳/۲۰	۰/۶۸۴	۰/۳۱۲
	ساماندهی و بهبود معابر	۳/۵۰	۰/۷۱۰	۰/۵۰۵
	تغییرات کاربری	۳/۲۵	۰/۶۴۸	۰/۴۲۰
زیست محیطی	آلودگی محیط	۳/۵۰	۰/۵۵۶	۰/۳۰۹
	تخریب محیط	۳/۵۱	۰/۷۹۷	۰/۶۳۷

منبع: تحلیل های آماری بر روی داده های جمع آوری شده، ۱۳۹۳.

همچنین برای بررسی بعد توسعه منطقه، یعنی شاخص های وابسته، نتایج نشان داد با توسعه گردشگری، شاخص های توسعه منطقه ای در وضعیت خوبی قرار دارند، یعنی هر چه گردشگری گسترش پیدا کند وضعیت توسعه در محدوده مورد مطالعه رو به افزایش و توسعه منطقه ای را به دنبال خواهد داشت؛ بنابراین شاخص های کالبدی و زیست محیطی با میزان ۳/۱۸ بیشترین میانگین نسبت به دیگر شاخص ها در محدوده مورد مطالعه را به خود اختصاص داده است. به طوری که در این شاخص منجر به توجه مسئولین به زیرساخت جاده ای- ارتباطی، مشخص کردن استراحتگاه در محله خاص، بهبود معابر و مرمت ابنیه ها، کاوران سراها، مساجد، ایجاد سطل اشتغال کنار جاذبه ها، بهبود خدماتی دهی بهتر به گردشگران و بهبود توسعه منطقه ای در محدوده مورد مطالعه شده است.

جدول ۵- میانگین رتبه‌ای، انحراف معیار و ضریب تغییرات متغیر وابسته (توسعه منطقه‌ای)

بعد	شاخص‌ها	میانگین	انحراف معیار	واریانس
توسعه منطقه‌ای	اقتصادی	۳/۱۵	۰/۴۵۸	۰/۲۱۰
	اجتماعی	۳/۰۰	۰/۴۰۳	۰/۱۶۲
	کالبدی و زیست محیطی	۳/۱۸	۰/۵۲۹	۰/۲۸۰

منبع: تحلیل‌های آماری بر روی داده‌های جمع‌آوری شده، ۱۳۹۳.

برای بررسی وضعیت اثرگذاری جاذبه‌های گردشگری در توسعه منطقه‌ای و شاخص‌ها به کار گرفته شده در محدوده مورد مطالعه از آزمون t تک نمونه استفاده شده است. تحلیل داده‌های گردآوری شده از طریق پرسشنامه و مصاحبه با کارشناسان محدوده مورد مطالعه با استفاده از تحلیل میانگین عددی از دیدگاه پاسخگویان بر اساس آزمون t تک نمونه‌ای مبین بالابودن تاثیر گردشگری در محدوده مورد مطالعه می‌باشد. بنابراین با احتساب دامنه طیفی شاخص‌های بکار گرفته شده که بین ۱ تا ۵ براساس طیف لیکرت در نوسان است، این میزان برای تمامی ابعاد به جزء شاخص‌های سرمایه‌گذاری و مشارکت، بالاتر از شرایط مطلوب (۳) ارزیابی شده است و تفاوت معناداری آن نیز برای همه شاخص‌ها کاملاً معنادار است. بنابراین می‌توان گفت که در همه شاخص‌ها به جزء شاخص‌های (سرمایه‌گذاری و مشارکت) معیار میانگین محاسبه شده بالاتر از حد متوسط بوده که در ابعاد زیست محیطی، شاخص تخریب و آلودگی محیطی هر کدام با میزان (۳/۵۱) و (۳/۵۰) و در ابعاد کالبدی، شاخص ساماندهی و بهبود معابر با میزان (۳/۵۰) در بالاترین فاصله از حد متوسط قرار گرفته است و در ابعاد اقتصادی، شاخص سرمایه‌گذاری با میزان (۲/۵۰) و در بعد اجتماعی- فرهنگی، شاخص مشارکت و همکاری با میزان (۲/۸۰) در پایین‌تر فاصله از حد متوسط قرار گرفته است. همچنین در بعد توسعه منطقه‌ای برای تمامی معیار میانگین محاسبه شده بالاتر از حد متوسط می‌باشد. این تفاوت در سطح ۰/۰۵ درصد معنادار، و تفاوت مولفه‌ها از مطلوبیت عددی مورد آزمون به جزء دو شاخص مشارکت و مهاجرت به شکل مثبت برآورد شده است. (جدول شماره ۶).

جدول ۶- اثرات گردشگری براساس تفاوت از حد مطلوبیت بر اساس آزمون t تک نمونه‌ای

مطلوبیت عددی مورد آزمون=۳						
ابعاد	شاخص‌ها	آماره آزمون t	درجه آزادی	معناداری	تفاوت	
					میانگین	فاصله اطمینان ۹۵ درصد حد پایین حد بالا
اقتصادی	اشتغالزایی	۲/۸۵۶	۳۵	۰/۰۰۰۶	۰/۳۰۵۵	۰/۰۹۱۵ ۰/۵۱۹۶
	درآمدزایی	۴/۹۰۰	۳۵	۰/۰۰۰	۰/۴۶۱۱	۰/۲۷۲۸ ۰/۶۴۹۴
	سرمایه‌گذاری	-۵/۱۹۵	۳۵	۰/۰۰۰	۰/۴۸۷۵	-۰/۶۷۵۳ -۰/۲۹۹۷
اجتماعی- فرهنگی	مشارکت و همکاری	-۰/۹۱۸	۳۵	۰/۳۶۲	-۰/۰۸۶۶	-۰/۲۷۵۶ -۰/۱۰۲۲
	امنیت	۳/۱۲۸	۳۵	۰/۰۰۳	۰/۲۰۸۳	۰/۰۷۵۱ ۰/۳۴۱۶
	مهاجرت	۱/۵۷۱	۳۵	۰/۱۲۲	۰/۱۱۳۳	-۰/۰۳۱۰ ۰/۲۵۷۷
کالبدی	بهبود استاندارد ساخت‌وساز	۳/۳۲۰	۳۵	۰/۰۰۲	۰/۲۹۳۳	۰/۱۱۶۵ ۰/۴۷۰۱
	ساماندهی و بهبود معابر	۳/۳۴۳	۳۵	۰/۰۰۰	۰/۳۰۹۳	۰/۱۲۴۱ ۰/۴۹۴۵
زیست محیطی	تغییرات کاربری	۳/۶۸۴	۳۵	۰/۰۰۰	۰/۳۰۸۳	۰/۱۴۰۹ ۰/۴۷۵۸
	آلودگی محیط	۵/۰۶۵	۳۵	۰/۰۰۰	۰/۳۶۳۸	۰/۲۲۰۲ ۰/۵۰۷۶
	تخریب محیط	۳/۶۸۱	۳۵	۰/۰۰۰	۰/۳۷۹۱	۰/۱۷۳۰ ۰/۵۸۵۳

منبع: تحلیل‌های آماری بر روی داده‌های جمع‌آوری شده، ۱۳۹۳.

برای بررسی کیفیت رابطه موجود بین ابعاد بررسی شده شاخص توسعه گردشگری و توسعه منطقه‌ای در محدوده مورد مطالعه از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است این ضریب شدت رابطه و نوع رابطه (مستقیم یا معکوس) بین دو متغیر را نشان می‌دهد. نتایج حاصل از ضریب همبستگی پیرسون نشان داد رابطه مشاهده شده بین ابعاد و شاخص گردشگری و توسعه منطقه‌ای، رابطه همبستگی مثبت (مستقیم) را نشان می‌دهد. یعنی به عبارتی هر چه گردشگری یا گردشگران به منطقه

مورد مطالعه بیشتر وارد شوند توسعه منطقه‌ای به همان میزان افزایش خواهد یافت. لذا داده‌ها نشان می‌دهد که بین تمامی شاخص‌ها رابطه معناداری وجود دارد. بنابراین میزان معناداری این تأثیرات در سطح ۰/۹۵ درصد قابل تبیین است. جدول شماره ۷ شدت و جهت همبستگی بین ابعاد بررسی شده را نشان می‌دهد.

جدول ۷- رابطه بین میزان اثرات گردشگری و توسعه منطقه‌ای براساس ضریب همبستگی پیرسون

ابعاد	شاخص	ضریب همبستگی	سطح معناداری
اقتصادی	اشتغالزایی	۰/۴۳۱	۰/۰۰۱
	درآمدزایی	۰/۲۶۷	۰/۰۴۱
	سرمایه گذاری	۰/۶۳۴	۰/۰۰
اجتماعی- فرهنگی	مشارکت و همکاری	۰/۵۴۱	۰/۰۰۰
	امنیت	۰/۶۰۷	۰/۰۰۰
	مهاجرت	۰/۵۲۰	۰/۰۰۰
کالبدی	بهبود استاندارد ساخت‌وساز	۰/۴۸۱	۰/۰۰۰
	ساماندهی و بهبود معابر	۰/۴۹۹	۰/۰۰۰
	تغییرات کاربری	۰/۵۷۰	۰/۰۰۰
زیست محیطی	آلودگی محیط	۰/۶۳۷	۰/۰۰۰
	تخریب محیط	۰/۵۹۵	۰/۰۰۰

منبع: تحلیل‌های آماری بر روی داده‌های جمع آوری شده، ۱۳۹۳.

در این بخش از تحقیق، برای بررسی دامنه تأثیرات گردشگری در محدوده مورد مطالعه از دیدگاه پاسخگویان سعی شد عمده‌ترین تأثیرات گردشگری در محدوده مورد مطالعه در ابعاد اقتصادی، اجتماعی- فرهنگی، زیست- محیطی و کالبدی از داده‌های گردآوری شده از طریق پرسشنامه، استخراج شوند. به طوری که از داده‌های استخراج شده به عنوان متغیر وابسته و از داده‌های پرسشنامه‌ای (میانگین هر یک از ابعاد فوق) به عنوان متغیرهای مستقل در تحلیل رگرسیون چندگانه^۱ مورد استفاده قرار گرفت. بررسی مدل برازش رگرسیونی نشان دهنده تأثیر مثبت گردشگر در توسعه منطقه‌ای به میزان ۰/۹۷ درصد متغیرها توانسته اثرات گردشگری را در محدوده مورد مطالعه را تبیین کنند که این نشان دهنده این هست که انتخاب شاخص‌ها به نحوه مطلوب ارائه شده است و آزمون مورد نظر این را تأیید می‌نماید. یا به عبارت دیگر، با افزایش گردشگران، اثرات گردشگری بالاتر رفته و زمینه را برای توسعه منطقه‌ای (توسعه اقتصادی اجتماعی- فرهنگی، زیست محیطی و کالبدی) را در محدوده مورد مطالعه فراهم کرده است.

جدول ۸- تحلیل رگرسیون اثرات گردشگری در توسعه منطقه‌ای

اشتباه معیار	ضریب تعیین تصحیح شده	ضریب تعیین	ضریب همبستگی چندگانه
۰/۰۹۹۸۴	۰/۹۴۲	۰/۹۴۶	۰/۹۷۳

منبع: تحلیل‌های آماری بر روی داده‌های جمع آوری شده، ۱۳۹۳.

در جدول شماره ۹ مقادیر B بیانگر این واقعیت است که از بین ابعاد چهارگانه مورد بررسی ابعاد اجتماعی - فرهنگی با میزان (۰/۳۷۵) دارای بیشترین تأثیرات و ابعاد اقتصادی با میزان (۰/۲۶۲) کمترین تأثیر را در میزان رضایت پاسخگویان از اثرات گردشگری در مناطق دارای جاذبه‌های گردشگری نشان می‌دهد. به طوری که در بعد اجتماعی- فرهنگی سبب تغییرات بیشتری در شاخص‌های مشارکت و همکاری، افزایش امنیت و کاهش مهاجرت شده است همچنین در بعد اقتصادی زمینه را برای افزایش اشتغال، کاهش مهاجرت، کاهش بیکاری و فرصت‌های پس‌انداز خانوارها و غیره را به دنبال داشته است ولی

^۲- برای بررسی اثرات گردشگری و تاثیر آن بر توسعه منطقه ای از آزمون رگرسیون $y = a + bx$ استفاده شده است که این آزمون سطح معناداری بودن شاخص‌های بکار گرفته شده را نشان می‌دهد.

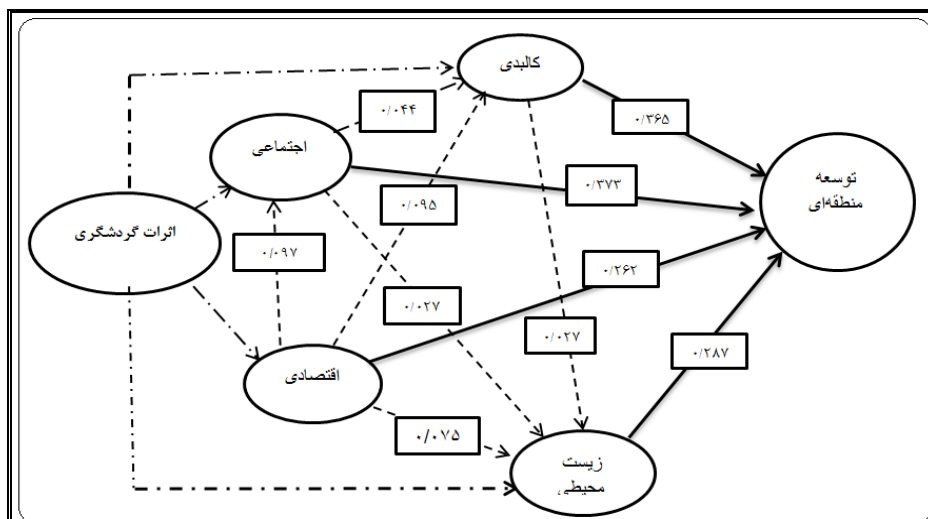
نتوانسته است نسبت به دیگر ابعاد برتری داشته باشد که با توجه به این دلایل باید زمینه بسترسازی افزایش فعالیت‌های اقتصادی در محدوده مورد مطالعه را فراهم کرد.

جدول ۹- ضرایب شدت روابط میان ابعاد گردشگری با توسعه منطقه‌ای

ابعاد	B	خطای B	بتا β	T	سطح معناداری
عرض از مبدا	-۰/۳۷۵	۰/۱۱۶	-	-۲/۳۶۵	۰/۰۲۲
اقتصادی	۰/۲۰۳	۰/۰۲۷	۰/۲۶۲	-۷/۳۹۰	۰/۰۰۰
اجتماعی- فرهنگی	۰/۳۵۴	۰/۰۳۶	۰/۳۷۳	۹/۸۴۸	۰/۰۰۰
کالبدی	۰/۳۴۰	۰/۰۳۶	۰/۳۶۵	۹/۳۲۳	۰/۰۰۰
زیست محیطی	۰/۲۰۸	۰/۰۲۸	۰/۲۸۷	۷/۵۵۵	۰/۰۰۰

منبع: تحلیل‌های آماری بر روی داده‌های جمع آوری شده، ۱۳۹۳.

در ادامه تحقق بعد از اینکه رابطه میان ابعاد گردشگری و توسعه منطقه‌ای بدست آمد، به بررسی اثرات مستقیم و غیر مستقیم گردشگری بر توسعه منطقه‌ای با استفاده از آزمون رگرسیون چند متغیره (تحلیل مسیر) پرداخته شده است. برای انجام تحلیل مسیر ابتدا بین متغیر وابسته (توسعه منطقه‌ای) و متغیرهای مستقل (ابعاد اقتصادی، اجتماعی- فرهنگی، زیست محیطی و کالبدی) رگرسیون گرفته شد و در بقیه مراحل هر یک از ابعاد که بیشترین ضریب بتا ($BETA$) را داشته‌اند به عنوان متغیر وابسته و سایر عوامل متغیر مستقل فرض شده است. و در شکل (۱) میزان و نوع تأثیر (مستقیم و غیرمستقیم) هر یک از متغیرهای مستقل و وابسته نشان داده شده است.

شکل ۱- مدل تحلیل مسیر عوامل و ابعاد گردشگری و تأثیر آن بر توسعه منطقه‌ای

همانگونه که جدول (۱۰) نشان می‌دهد اثرات مستقیم و غیر مستقیم ابعاد اقتصادی، اجتماعی- فرهنگی، زیست محیطی و کالبدی در توسعه منطقه‌ای با استفاده از آزمون تحلیل مسیر بدست آمده که بیشترین اثر کلی مربوط به ابعاد اقتصادی با میزان (۰/۵۲۹) بوده است. به طوری که یافته‌های تحقیق نشان داد در ابعاد اقتصادی به دلیل افزایش اشتغال در بخش غیرکشاورزی، سرمایه‌گذاری خصوصی در گردشگری، درآمدزایی، فرصت‌های پس‌انداز خانوارها، سرمایه‌گذاری فردی در منطقه، و جذب نیروهای غیرماهر و ماهر و در منطقه مورد مطالعه افزایش چشم‌گیری نسبت به سال‌های قبل داشته است و به همین جهت این بعد مهم‌ترین عامل در بین ابعاد گردشگری در توسعه منطقه‌ای شناخته شده است و بعد زیست محیطی (۰/۲۸۷) دارای کمترین اثر کلی در توسعه منطقه مورد مطالعه به دنبال داشته است. برای بدست آوردن اثرات غیر مستقیم متغیرهای مستقل، ضرایب مسیر در هم ضرب شدند و برای اثرات کلی ضرایب کلیه مسیر منتهی به متغیر وابسته در جمع هم شدند.

جدول ۱۰- سنجش میزان اثرات مستقیم و غیر مستقیم گردشگری بر توسعه منطقه‌ای

ابعاد	اثرات مستقیم	اثرات غیر مستقیم	کل	اولویت
اقتصادی	۰/۲۶۲	۰/۲۶۷	۰/۵۲۹	۱
اجتماعی- فرهنگی	۰/۳۷۳	۰/۰۷۱	۰/۴۴۴	۳
کالبدی	۰/۳۶۵	۰/۰۹۲	۰/۴۵۷	۲
زیست محیطی	۰/۲۸۷	-	۰/۲۸۷	۴

منبع: تحلیل‌های آماری بر روی داده‌های جمع آوری شده، ۱۳۹۳.

به منظور اولویت‌بندی گزینه‌های پیشنهادی مناطق نمونه گردشگری استان لرستان، داده‌های مورد نظر که در قالب معیارهای مورد نظر سازمان میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی استان، ماتریس تصمیم به شرح جدول (۲) تشکیل شد. بنابراین تعیین معیار فاصله‌ای برای آلترناتیو ایده‌آل از مهمترین فاکتورهای برای مشخص کردن بهترین نمونه اولویت‌بندی در مدل تاپسیس است. همچنین برای تعیین وزن هر یک از معیارها در ابتدا پرسشنامه‌ای تدوین شد و از ۱۰ نفر از متخصصین سازمان میراث فرهنگی درباره اهمیت آن نظرخواهی شد و در نهایت میزان اهمیت آنها در قالب وزن متغیرها مشخص گردید.

جدول ۱۱- تعیین معیار فاصله‌ای برای آلترناتیو ایده‌آل

منطقه نمونه گردشگری	S_i^*	S_i^-	منطقه نمونه گردشگری	S_i^*	S_i^-
مخمل کوه	۴/۹۲	۰/۱۶	ملمیجان	۳/۹۶	۱/۵۰
شوراب	۲/۵۳	۲/۶۸	دهکرد	۳/۸۱	۱/۷۷
فلک الافلاک	۲/۱۲	۳/۷۹	کوشکی	۳/۵۷	۲/۱۴
الیگودرز	۴/۹۳	۰/۵۲	آغبلاغ	۳/۴۸	۲/۰۹
ونایی	۴/۴۶	۰/۵۷	کمالوند	۴/۹۱	۰/۲۱
مورزرین	۱/۷۶	۳/۹۲	کلدر	۳/۸۲	۱/۸۳
گهر کوه	۴/۴۷	۰/۵۱	گل زرد	۴/۷۱	۰/۲۹

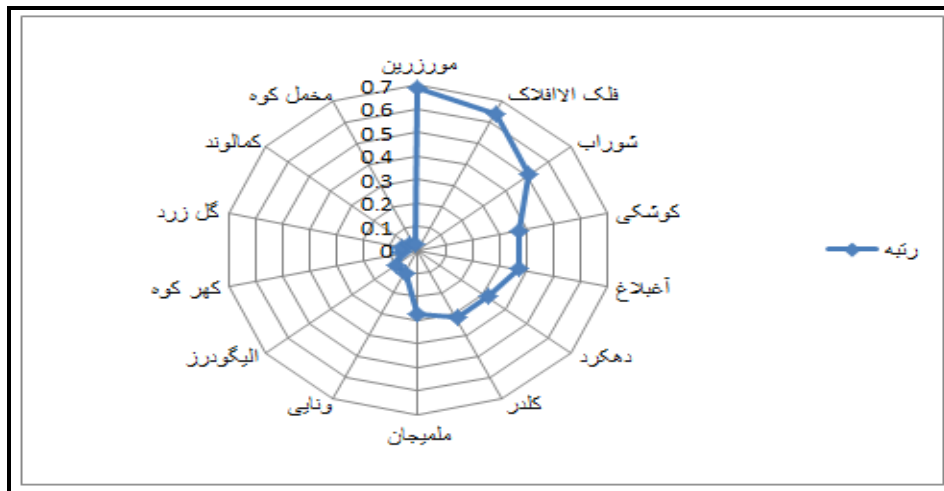
منبع: تحلیل‌های آماری بر روی داده‌های جمع آوری شده، ۱۳۹۳.

داده‌های گردآوری شده در ماتریس تصمیم پس از استانداردسازی و تأثیر دادن وزن معیارها در آن برای تعیین معیار فاصله‌ای برای تک تک گزینه‌ها محاسبه شد. رتبه‌بندی آلترناتیوها بر اساس میزان C_i^* . میزان فوق بین صفر و یک ($0 \leq C_i^* \leq 1$) در نوسان است. در این راستا $C_i^* = 1$ نشان‌دهنده بالاترین رتبه و $C_i^* = 0$ نیز نشان‌دهنده کمترین رتبه است. تحلیل فضایی گزینه‌های مناطق نمونه گردشگری استان لرستان با در نظر گرفتن معیارهای موردنظر به منظور تعیین ضریب جایگاه هر یک از ۱۴ منطقه نمونه گردشگری استان لرستان که با استفاده از تکنیک تاپسیس محاسبه شده است نشان می‌دهد که تفاوت معناداری میان گزینه‌های پیشنهادی وجود دارد. به طوری که مناطق نمونه گردشگری مورزرین در شهرستان الیگودرز، منطقه فلک‌الافلاک در شهرستان خرم‌آباد توجه به منحصر به فرد بودن جاذبه‌ها و معروفیت بین‌المللی آن‌ها و استقرار واحدهای خدماتی، پذیرایی- اقامتی، ارائه خدمات زیرساختی و ... منطقه شور آب به دلیل فاصله ۵۵ کیلومتری در شهر خرم‌آباد و برخورداری از امکانات شهر، و جاذبه تاریخی دیدنی به ترتیب با ضریب برخورداری ۰/۶۹، ۰/۶۴، ۰/۵۱ دارای بالاترین سطح برخورداری از معیارهای موردنظر بوده‌اند. از طرفی دیگر مناطق نمونه گردشگری پیشنهادی مخمل کوه، کمالوند و گل‌زرد پایین‌ترین به ترتیب با سطح برخورداری از معیارهای تأثیرگذار به ترتیب ۰/۰۳، ۰/۰۴ و ۰/۰۶ کم برخورداری‌ترین گزینه‌ها در بین مناطق نمونه گردشگری استان لرستان بوده‌اند.

جدول ۱۳- تعیین معیار فاصله‌ای برای آلترناتیو ایده آل

C_i	منطقه نمونه گردشگری	C_i	منطقه نمونه گردشگری
۰/۲۷	ملمیجان	۰/۶۹	مورزرین
۰/۱۱	ونایی	۰/۶۴	فلک الافلاک
۰/۱۰	الیگودرز	۰/۵۱	شوراب
۰/۰۶	کهرکوه	۰/۳۷	کوشکی
۰/۰۶	گل زرد	۰/۳۷	آغبلاغ
۰/۰۴	کمالوند	۰/۳۲	دهکرد
۰/۰۳	مخمل کوه	۰/۳۲	کلدر

منبع: تحلیل‌های آماری بر روی داده‌های جمع آوری شده، ۱۳۹۳.

شکل ۴- رتبه‌بندی منطقه نمونه‌ای گردشگری در محدوده مورد مطالعه

نتیجه‌گیری:

گردشگری به‌عنوان یک صنعت پیشرو نقش مهمی در توسعه اجتماعی- اقتصادی مناطق نمونه گردشگری که عمدتاً دورتر از مراکز شهری هستند، ایفا کند. در این فرایند انتقال دانش، اطلاعات، پول و ... در کنار سرمایه‌گذاری‌های دولت در قالب ارائه خدمات زیرساختی و نیز سرمایه‌گذاری‌های بخش عمومی و خصوصی در خدمات گردشگری و ... منجر به شکوفایی اقتصادی مناطق پیرامونی و توسعه پایدار منطقه‌ای شده است. بنابراین یافته‌های آزمون t تک نمونه‌ای نشان داد، که میانگین مورد نظر برای تمامی ابعاد به جزء شاخص‌های سرمایه‌گذاری و مشارکت، بالاتر از شرایط مطلوب (۳) ارزیابی شده است و تفاوت معناداری آن نیز برای همه شاخص‌ها کاملاً معنادار است. لذا می‌توان گفت که در ابعاد زیست‌محیطی، شاخص تخریب و آلودگی محیطی هرکدام با میزان (۳/۵۱) و (۳/۵۰) و در ابعاد کالبدی، شاخص ساماندهی و بهبود معابر با میزان (۳/۵۰) در بالاترین فاصله از حد متوسط قرار گرفته است و در ابعاد اقتصادی، شاخص سرمایه‌گذاری با میزان (۲/۵۰) و در بعد اجتماعی- فرهنگی، شاخص مشارکت و همکاری با میزان (۲/۸۰) در پایین‌تر فاصله از حد متوسط قرار گرفته است. همچنین نتایج حاصل از ضریب همبستگی پیرسون نشان داد که رابطه مشاهده‌شده بین شاخص گردشگری و توسعه منطقه‌ای، رابطه همبستگی مثبت و معناداری وجود دارد. بنابراین میزان معناداری این تأثیرات در سطح ۰/۹۵ درصد قابل تبیین است. نتایج آزمون تحلیل مسیر نشان داد که بیشترین اثر کلی مربوط به ابعاد اقتصادی با میزان (۰/۵۲۹) بوده است. و بعد زیست‌محیطی با میزان (۰/۲۸۷) دارای کمترین اثر کلی در توسعه منطقه مورد مطالعه بوده است. همچنین مدل واپکور نشان داد که مناطق نمونه گردشگری مورزرین در شهرستان الیگودرز، منطقه فلک‌الافلاک در شهرستان خرم‌آباد به ترتیب با ضریب بر خورداری ۰/۶۹، ۰/۶۴، ۰/۵۱

دارای بالاترین سطح برخورداری از معیارهای موردنظر بوده‌اند. از طرفی دیگر مناطق نمونه گردشگری پیشنهادی مخمل‌کوه، کمالوند و گل‌زرد پایین‌ترین به ترتیب با سطح برخورداری از معیارهای تأثیرگذار به ترتیب ۰/۰۳، ۰/۰۴ و ۰/۰۶ کم‌برخوردارترین گزینه‌ها در بین مناطق نمونه گردشگری استان لرستان بوده‌اند. بنابراین با توجه به اهمیت موضوع راهکارهای زیر در راستایی توسعه گردشگری، جذب گردشگران و سرمایه‌گذاری در جاذبه‌ها پیشنهاد داده می‌شود:

- همکاری سازمان‌های دولتی و میراث فرهنگی گردشگری استان برای بهبود شرایط جذب گردشگران با توجه به موقعیت منطقه مورد مطالعه.
- توسعه گردشگری در استان باید به‌طوری سیستمی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته و ابعاد اقتصادی، جغرافیایی، مردم‌شناختی، اجتماعی، فرهنگی، سیاست و زیست‌محیطی را مورد بررسی قرارداد.
- انتقال سرمایه و پول در مقیاس‌های محلی و منطقه‌ای، در جاذبه‌های گردشگری.
- تشویق بخش خصوص به سرمایه‌گذاری در ایجاد مراکز اقامتی و تأسیسات گردشگری از طریق حمایت‌های دولتی حضور فعال در بازاریابی و تبلیغات مؤثر برای جذب گردشگری و جذب سرمایه و منابع مالی.
- سهیم کردن جامعه محلی در برنامه‌ها است چراکه بدون مشارکت مردمی بهترین برنامه و طرح‌ها محکوم به شکست هستند.

References:

1. Amar, T. and Brenjkar, A. (2009): *Analysis of the geographical spread of second homes in the city of Bandar Anzali rural areas after the Islamic Revolution, Quarterly geopolitical landscape, forth year, No. 9, 24-27. (in Persian)*
2. Amir Hajloo, A., Tavallaei, S., Zanganeh, A. and Zanganeh, A. (2013): *to evaluate and prioritize the impacts of tourism on the national level, using Topsis, Regional Planning Journal, Issue 10, pp. 123. (In Persian)*
3. Anabestani, A. A. (2009): *Physical Impacts of second homes on development of rural settlements. Case Study: Mashhad country village town, village and Development Journal, Vol. 12, Winter 2009, pp. 117-103. (In Persian)*
4. Blancas, F.J., Gonzalez, M., Lozano-Oyola, M. and Pérez, F., (2010): *The assessment of sustainable tourism: application to Spanish coastal destinations. Ecol. Indicators 10, 484-492.*
5. Ciolac, R., Csoz, I., Ioana, B. and Dincu, M. (2011): *Research Regarding the Impact of Rural Tourism Forms on the Rural Area, Ciolac R. et. al. / Scientific Papers: Animal Science and Biotechnologies, 2011, 44 (2).*
6. De la Torre, M.G., Herreros, J.L. and Fernández, E.M. (2012): *Rural Tourism as an Alternative to the Development for Rural Areas and the Creation of Employment, International Journal of Humanities and Social Science, Vol. 2 No. 20, 162-174.*
7. Dimitrovski, D. D., Todorović, A. T., and Valjarević, A. D. (2012): *Rural Tourism and Regional Development: Case Study of Development of Rural Tourism in the Region of Gruža, Serbia. Procedia Environmental Sciences, 14:288-297. <http://dx.doi.org/10.1016/j.proenv.2012.03.02>.*
8. Eftekhari, A.R., Pourtaheri, M. and Agha Mohammadi, M. (2011): *Role in the development of the areas of tribal areas (Case Study: Typical Tourism Region Alvand in Hamedan Province), Journal of tourism and development, Winter 2011, Volume (1), Issue 1, Pages 75-59. (In Persian)*
9. Einali, J., Roumiani, A. (2008): *prioritizes areas of the province in line with regional development, Journal of Geographical Thought, University of Zanjan, No. 3, PP.90-110. (In Persian)*
10. Fayissa, B., Nsiah, C. and Tadasse, B. (2007): *The Impact of Tourism on Economic Growth and Development in Africa, Department of Economics and Finance Working Papers Series, August 2007. <http://capone.mtsu.edu/berc/working/TourismAfricawp.pdf>*

11. Figueiredo, E. and Raschi, A. (2013): *Trekking out of the crisis: is there a role for rural tourism?*, Working group number: 17, XXV ESRS Congress, Florence, Italy, 29 July- 1 August. Available at: <http://www.florenceesrs2013.com/wp-content/uploads/2012/07/17WG.pdf>
12. Horáková, H. (2010): *Transformation Of Rural Communities: Mobility, Tourism And Identity*, *ActaHistoricaUniversitatisKlaipedensis Xx, StudiaAnthropologica Iv*, 2010, 37–51.
13. Jomepoor, M. and Ahmadi, S. (2011): *The impact of tourism on sustainable rural livelihood, Case Studies, Baraghan rural, city Slavjblagh., Rural Research, second year, No(1), pp. 66-33. (In Persian)*
14. Kauppila, P. and Karjalainen, T.P. (2012): *A Process Model to Assess the Regional Economic Impacts of Fishing Tourism: A Case Study in Northern Finland. Fisheries Research, Volumes 127–128, September 2012, Pages 88–97.*
15. Boakye, K.A. (2012), *Tourists' views on safety and vulnerability. A study of some selected towns in Ghana, Tourism Management, Volume 33, Issue 2, April 2012, pp. 327-333.*
16. Lee, C.C. and Chang, C.P. (2008): *Tourism development and economic growth: a closer look at panels, Journal of Tourism Management. 29(1), 180-192.*
17. Miller, G., Rathouse, K., Scarles, C., Holmes, K. and Tribe, J. (2010), *Public understanding of sustainable tourism, Annals of Tourism Research, 37(3), 627-645.*
18. Mazumder, N.H.M., Sultana, M.A., and Mamun, A.A. (2013): *Regional Tourism Development in Southeast Asia, Transnational Corporations Review Volume 5, Number 2 June 2013, PP,60-76.*
19. Nouri, G.R., Fotoohi, S., and Taghizadeh, Z. (2012): *Prioritization of Kermanshah tourism hub based on sample areas of tourism potential using Multi-Criteria Decision of Topsis, geography, and environmental sustainability, (4) , pp. 94-75. (in Persian)*
20. Manhas, P. S., Kour, P. and Bhagata, A. (2014): *Silk route in the light of circuit tourism: An avenue of tourism internationalization, Procedia Social and Behavioral Sciences, 144 (2014), 143-150. vailable online at www.sciencedirect.com.*
21. QaedRhmti, S., and Mostofi Almmalki, M.B.(2013): *Analysis and classification of rural development indicators in Yazd province, Journal of Geography and development, No. 30, Spring 2013, pp. 86-71. (In Persian)*
22. Rahimi, D. and Ranjbar, M. (2012): *Assess and prioritize ecotourism attractions (rural tourism target Chaharmahal and Bakhtiari Province), Journal of urban and regional planning at Isfahan University, Volume 4, No (14), Pp 131-150. (In Persian)*
23. Rodriguez, L.G, Perez. M.R. and Yang, X.G. (2011): *From Farm to Rural Hostel: New Opportunities and Challenges Associated with Tourism Expansion in Daxi, a Village in Anji County, Zhejiang, China, Sustainability, 3, 306-321.*
24. Roozbahan, M., (2008). *Foundations of Economic Development, First Edition. Taban Publications, Tehran. (In Persian)*
25. Rosentraub, M.S., and Joo M. (2009): *Tourism and economic development: Which investments produce?, Tourism Management, Volume 30, Issue 5, 759–770.*
26. Roumiani, A. (2013): *To evaluate the urban-rural capital role in the development of sustainable tourism, geography and rural planning master's thesis, University of Zanjan. (In Persian)*
27. Sariisik, M., Turkeyb, O. and Akovac, O. (2011): *How to manage yacht tourism in Turkey: A SWOT analysis and related strategies, Procedia Social and Behavioral Sciences, (24), 1014–1025.*
28. Sebele, L.S. (2010): *Communitybased tourism ventures, benefits and challenges: Khama Rhino Sanctuary Trust, Central District, Botswana, Journal of Tourism Management, (31), 136–146.*
29. Shakoie, H. (1997), *New Thought in Geography Philosophy, Volume I, Gitashenasi publications, Tehran. (In Persian)*

30. Sharifzadeh, A., Mhbobi, M.R. and Arabiyon, A. (2008): *see downstream components of the development of agricultural businesses in Golestan province, entrepreneurship development, Volume 1, Number 4, pp. 85-112. (in Persian)*
31. Sourkh Kamal, K. (2008): *The degree of development and the role of townships Razavi Khorasan Quchan city in the townships master's dissertation. University of Yazd. (In Persian)*
32. Szymańska, E. (2013): *Implementation of Sustainable Tourism Concept by the Tourists Visiting National Parks, Journal of Environmental and Tourism Analyses, Vol. I. 1 (2013) 64 - 80.*
33. Tanguay, G.A., Rajaonson, J., Lefebvre, J.F. and Lanoie, P. (2010): *Measuring the sustainability of cities: an analysis of the use of local indicators. Ecol. Indicators 10, 407–418.*
34. Tavallaei, S. (2006), *A review of the tourism industry, Publishing Tehran University, Tehran. (In Persian)*
35. UNWTO. (2013): *World Tourism Organization, Tourism Highlights, 2013 Edition, <http://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284415427>.*
36. Zamora, O. M. (2011). *Development instruments for the cross-border cooperation in Ukraine. Poland, Warsawa: Warsaw University of Life Sciences Press.*
37. Zeng, B. and Ryan, C. (2012): *Assisting the poor in China through tourism development: A review of research, Tourism Management, Volume 33, Issue 2, 239-248.*
38. Ziari, K.I. (2006): *Principles and methods of regional planning, Fourth Edition. Yazd University Press. (In Persian)*